

אם גרם פסיק רישא מותר - שיעור 138

1) opening window near lit candle	2) opening oven door - thermostat
3) opening refrigerator door	4) thermostat near door
5) turning hot water on or off on יו"ט	6) shutting radiator on שבת
7) opening window shade near plants	8) sewage draining onto plants

I. הגדר של גרמא (זה ענין עמק מאד ואעפ"כ צריך ביאור קצת)

- (א) **מבואר ברש"י** בסנהדרין (ט"ז:) בהא דאשקיל עליה בידקא דמיא דחייב ה"מ בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא ופרש"י בכח ראשון שקשרו סמוך לשפת המים וכח שני שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד עליו אלא הלכו על המקום שהוא שם זה גרמא בעלמא ולכן הזורק חץ ותרים בידו ובא זה ונטל התרים פטור משום דאינו מחובר לתרים קודם שמסיר דבר המונע אבל המים היה מחוברים אל הדף והאיש סמוך לדף על הצד האחר. ולכן צריך שנים מחובר לדבר המונע וגם סמוך לה ולא רחוק ודוקא בפוטר את הדבר המונע אבל בשופך את המים בידיים אז חשיב כחו גם אחרי קילוח המים למרחוק
- (ב) **אולם בחדושי הרמ"ה** (שם בסנהדרין) מפרש את הגמרא דכח ראשון היינו המים הראשונים שבאים בקילוח הראשון ואפילו רחוק קצת וכח שני מים הבאים אח"כ וחולק שם על פרש"י (עיין בשו"ת הר צבי קל"ג)

II. אם גרמא אסור בשבת ויו"ט

- (א) **עיין במס' שבת** (דף ק"ב:) "דכתיב לא תעשה כל מלאכה עשייה הוא דאסור אבל גרמא שרי" וכן כתב השו"ע (של"ד - כ"ז) דגרם כיבוי מותר אבל הרמ"א כתב גרמא מן התורה שרי אבל מדרבנן אסור אם אינו במקום הפסד והבה"ל כתב דלאו דוקא כיבוי דהוא משאצל"ג דאפילו בכל מלאכות הדין כן. ובשלטי גבורים (שם) מסופק בזה וצ"ע למה לא הביא הבה"ל דעתו ועיין עוד בשער הציון (תק"ד - ל"ח) דשיטת הרמ"א אין לה מקור וכמו שכתב הט"ז (צסוף סק"ו) ולא מצינו חבר לשיטת הרמ"א וגם המג"א (סק"ו) כתב דהרא"ש לא ס"ל שיטה זו. וכן משמעות הסוגיא ומ"מ אנו פסקינן כרמ"א דגרם כיבוי אסור בשבת. ועיין באבני נזר (ל"ח) דגם במקום הפסד מצוה שרי
- (ב) **יש מחלוקת ביום טוב** אם גרם כיבוי אסור עיין במס' ביצה (דף כ"ג:) בתוס' ד"ה "והמסתפק" דשרי ביו"ט ולכן מותר לחתוך נר שעוה שדולק אבל הרא"ש (שם) כתב דאסור ובשו"ע (תק"ד - ג) פסק המחבר כהרא"ש והרמ"א כתוספות ועיין במ"ב (ס"ק כ"ג) דנכון להחמיר אבל בשער הציון (ס"ק ל"ח) משמע דאין צריך להחמיר ואפשר אפילו בשבת מותר לכתחלה
- (ג) **בכל האופנים שהותרא גרמא** לפי דברי הפוסקים אלו האוסרים אין להתיר אלא במקום פסידא וכמו כן לצורך מצוה או חולה קצת (שו"ת יביע אומר ג - סוסי - י"ח כהשו"ע ש"ז - ה) אבל אין להסתמך על היתר דגרמא רק על דרך מקרה אבל לא בקביעות ולכתחלה (שש"כ י"ג - י"ח בשם הרשז"א)
- (ד) **ועוד משמע דגרמא יותר קל מאמירה לנכרי** שגרם כיבוי מותר במקום פסידא לדברי הכל אבל אמירה לנכרי אסור

III. אם גרם פסיק רישא מותר

- (א) **עיין בשלטי הגבורים** (שבת ק"כ סוף ד"ה "ומה שכתב") דמסופקנו בכל מלאכת שבת הנעשית בלא מתכוין ע"י גרם בפסיק רישא כי האי דגרם כיבוי אי שריא או דלמא גבי דליקה הקילו אבל זהו לשיטתו דמתכוין להגרם אסור ואבל אנו פסקינן דאפילו במתכוין מותר ואין מקום לספקתו ע"ש וע"ע בשש"כ (ה הערה קי"ח) מהגרשז"א דיש להסתפק על היתר זה של גרמא בפ"ר בדאורייתא
- (ב) **ובמאירי** (שבת ק"כ: ד"ה "מי ששכח נר זולק ע"ג טבלא") דיכול לנער את הטבלא והיא נופלת וכתב בשם ויש מפורשים שמאחר שאינו מכבה בידיים אלא גורם אף בפסיק רישא מותר (עיין בשש"כ חלק ג - מצוה צעה ה"ה) אבל רוב המפורשים מפרשין באופן אחר ע"ש וצ"ע
- (ג) **ועיין באבני נזר** (ל"ו - ז - ח) דמכריע דגרם פסיק רישא אסור וראיתו מנר אחורי

הדלת שהוא רק גרמא ומחייב משום דפסיק רישא חשיב מלאכת מחשבת לחייב הגורם ודלא כאבן בעוזר דהעמדת בהמה על העשב הוי גרם פסיק רישא ומותר. וע"ע בשו"ת אב"נ (ק"ד - 3) דכתב שם דמותר. וכ"כ בשו"ת הר צבי (קל"ג) והיחזה דעת (ה - כ"ט) וכ"כ השש"כ (כו - ל"ח) דמותר כהאב"נ (ק"ד) ולא זכר כלל האב"נ ב' (רל"ו) וצע"ג. ועוד דזה פסיק רישא דלא נחא ליה. ולי נראה דזה לאו גרמא אלא מקרב הכיבוי (ועיין בערוך השלחן רע"ז - ח דנר אחורי הדלת אסור משום שהוא בבית קטן)

ד) והשו"ת באר משה (ח - מ"ד ד"ה "ונראה לי") כתב דאם אינו מתכוין להגרמא שרי וזה בענין פתיחת הכרז של מים חם ביו"ט

ה) וכן כתב בשו"ת חלקת יואב (ח - י"ח) ומכריע דהעושה מלאכה דרך גרמא בלא מחשבה מותר וראיתו משיטת הרשב"א דהיכא שנתכוין גם לשמור הבית אין בנעילתו צידה ולשיטת הרא"ש רק היכא שדוחפו לבית וסוגרו אבל אם היה כבר בבית וסוגרו פטור דזה הוי רק גרמא בעלמא כיון שלא עשה מעשה בגופו להכניסו בבית וזה כהאב"נ (ק"ד)

ו) ועיין בבה"ל (ד"ה "ויכזה צמחה" תקי"ד - 3) דמותר להוסיף פתילות לנר דולק כדי שיבעיר הרבה ואינו מותר אלא אם מכויין שיאיר ולא שיכבה מהר ואף יכבה מהר מותר משמע דגרם פסיק רישא מותר (ואולי יש לומר שזה דומה לצד נחש כשיטת הרמב"ם). ועיין עוד במ"ב (רנ"ט - ס"ק כ"ח) דסתימת תנור בשבת מותר ע"י נכרי אבל ע"י ישראל אסור ואע"פ שאינו מכויין לכיבוי מ"מ פסיק רישא הוא ואפשר לומר דסתימת התנור נחשב כיבוי בידיים משא"כ בהוספת פתילה ולענין פתיחת פי התנור לכו"ע אסור ע"י ישראל אם ידוע שיש גחלים לוחשות דהרוח מבעיר את הגחלים ומסתברא גם זה חשוב כיבוי בידיים דאם לאו מה לשון דלכו"ע אסור הא יש מתירים גרם כיבוי לכתחלה אלא צ"ל דדומה לבידקא דמיא בכח ראשון. וכן נר הקבוע בדלת אין זה גרם כיבוי אלא אסור משום מקרבה כיבוי (שנת מ"ז:) וזה דומה לנתינת קערה על גבי הנר דאסור משום מקרב הכיבוי או כיבוי בידיים עיין במ"ב (רע"ז - ז) ועיין בבה"ל (תקי"ד - ג ד"ה "ומותר") דאם הליכה גורם בודאי שיכבה אסור משום דאין זה גרם אבל מקרב הכיבוי וראיה ברורה מהמ"ב דגרם פסיק רישא מותר מ' (של"ז - סק"ח) דשפכת מים כבור מליאה ברה"י וגרם הוצאת מים לרה"ר דמותר ע"ש

IV. הציורים

- 1) opening window near lit candle - אסור לפתוח דלת כנגד נר דולק ואם אין רוח מנשבת מותר כשחם מאד (מ"ב רע"ז - סק"ג)
- 2) opening oven door with thermostat - עיין באג"מ (ד - ע"ד - כ"ח) דמותר משום דאינו מתכוין ואין פסיק רישא ועיין עוד בשש"כ (ח - כ"ט - הערה ע"ט)
- 3) opening refrigerator door - דעות שונות יש בדבר פתיחת המקרר החשמלי עיין בשש"כ (י - י"3) אבל דעת הגרש"ז אויערבך בספרו שו"ת מנחת שלמה (סימן י) דאין זה רק על דבר שאינו מתכוין ואין נכון כלל להמנע מלהתענג בשבת ומותר שפיר לפתוח בכל עת
- 4) thermostat near opened door - עיין בשערים מצויינים בהלכה (פ - ג) שצ"ע אם מותר לפתחו דאינו בגדר ספק פסיק רישא אלא פסיק רישא ממש ומדברי הכ"ח (רע"ז) מבואר דגם בכה"ג מותר אם החדר גדול דהוא שאינו מתכוין
- 5) turning hot water on and off on not יו"ט - שבת דמותר (ח - מ"ד) דמותר משום זה גרמא דגרמא דגרמא ולכן אין איסור כיבוי או הבערה ונראה לי דבשבת אסור משום בישול דאף בדרך גרמא אסור (שו"ת יביע אומר ד - ל"ה - ה) ורב מנשה קליין אמר לי שאין זה גרמא
- 6) shutting radiator on - בשש"כ (כ"ג - ס"ד) דאף דהוה פסיק רישא שתכבה האש מוקדם יותר מ"מ כיון דאינו מכויין לכך והוה כח שני וגרמא שרינן בכה"ג אבל אם יש מים בדוד שאין חם טוב להתמיר ועיין האג"מ (ח - קכ"ג)
- 7) opening window shade or window near plants - עיין בשו"ת הר צבי (קל"ג) דמותר דיש פסיק רישא בב' דרבנן ויש לצרף ההיתר דגרם פסיק רישא מותר
- 8) sink draining onto plants - עיין בשש"כ (י"3 - י"ח) דיש להתיר דכיון שאינו מכויין להוציא המים כדי להשקות בהם ואע"ג דהוה פ"ר דניחא ליה מותר זה גרם פסיק רישא